

MAYA MITOLOJİSİ

LEWIS SPENCE

Çeviri: Ayla Meltem Görgün

© KARAKARGA YAYINLARI 303

*Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.*

MAYA MİTOLOJİSİ

Yazan: Lewis Spence

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kutlukhan Perker

Yayın Koordinatörü: Mesud Ata

Çeviri: Ayla Meltem Görgün

Editör: Sinem Aktaş

Reklam ve Tanıtım Müdürü: Bilgen Ülgen

Lewis Spence'in *The Myths of Mexico & Peru*
kitabından derlenmiştir.

1. Baskı: Temmuz 2020

2. Baskı: Ağustos 2020

ISBN: 978-605-7865-97-7

*İmtiyaz Sahipleri: Yelda Cumaahoğlu, Mustafa Kutlukhan Perker
KaraKarga Yayınları, Destek Yayınları'nın alt kuruluşudur.*

Yayıncı Sertifika No: 13226

Adres: Abdi İpekçi Cad. No 31/5

Nişantaşı / İstanbul

Tel: (0 212) 252 22 42

Fax: (0 212) 252 22 43

karakarga.com

info@karakarga.com

[karakargayayinlari](https://www.facebook.com/karakargayayinlari)

[karakargayayinlari](https://www.instagram.com/karakargayayinlari)

[karakargayayin](https://twitter.com/karakargayayin)

Baskı: Deniz Matbaa Mücellit

Adres: Maltepe Mahallesi Hastane Yolu,

Sokak No 1/6 Zeytinburnu - İstanbul

Tel: 0 212 613 30 06

Matbaa Sertifika No: 40200

İçindekiler

Maya Halkı ve Mitoloji **s7**

Maya Mitleri **s95**

**MAYA HALKI
VE MİTOLOJİ**

Mayalar

Orta Amerika uygarlığı, gelişiminin çoğunu Te-huantepec Kıstağı ile Nikaragua arasındaki topraklarda yaşayan Mayalara borçluydu. Mayalar, her ne kadar topraklarını paylaştığı diğer halklarla ortak bir medeniyetin parçası gibi görülse de bu görüşü değiştirecek ölçüde belirgin farklılıklara sahipti. Birincisi Mayaların konuştuğu dil, Meksika Nahualarının konuştuğu Nahuatl'dan, gelenekleriyle alışkanlıkları da pek çok yönden Anahuac halkınınkinden oldukça farklıydı. İkincisi ise Mayalar çok daha eski bir medeniyetin mirasçısıydı. Öte yandan Nahualar ve Anahuaclar Meksika Vadisi'ne vahşiler olarak girmişlerdi ve kültür sanat namına bildikleri her şeyi istila ettikleri bu topraklarda yaşayan halktan arda kalanlardan öğrenmişlerdi. Mayaların ise sanatları ile endüstrileri kendi buluşlarıydı ve Antik Çağ'a kayda değer bir damga vuruyordu. Nitekim, Amerika'nın en entelektüel ırkıydılar ve Nahua ile temasa geçtiklerinde, medeniyet ölçeğinde birkaç basamak atlamak için onlar da Maya kültürüne yeterince uyum sağladılar.

Mayalar Toltekler miydi?

Barbar kabilelerin baskınları yüzünden Anahuac'taki topraklarından ayrılıp kendilerine Chiapas ve Yucatán'da yeni bir ev aramak üzere güneye giden Tolteklerin Mayalarla görüldüğü antik kayıtlarda belirtilmiştir. Anahuac'ın eski ırkının mimari kalıntıları, Maya formlarıyla çarpıcı bir benzerlik göstermezken, iki halkın mitolojilerinin bazı ayrıntılar açısından benzerlik taşımasıysa benzer tanrıları ve dinî âdetleri benimsemeleri ile açıklanabilir. Öte yandan Meksika'da Tanrı Quetzalcoat kültünün Mayalar ve müttefik ırkları arasında son derece popüler oluşu da fazlasıyla dikkat çekicidir. Bu nedenle aleyhte ve leh-te mutlak kanıtlar olmaksızın böyle bir teoriyi savunmaya ya da reddetmeye çalışmak anlamsız olacaktır.

Maya Krallığı

Meksika'dan Orta Amerika'ya uzanan ünlü Cortès yürüşünün ardından İspanyollar geldiğinde Mayalar, bize bir bakıma Filistin'deki pek çok krallığı anımsatan çok sayıda beyliğe bölünmüştü. Bunların hatırı sayılır büyüklükteki asıl uygarlıktan koptuğuna dair oldukça önemli kanıtlar bulunmaktadır. Ancak bu imparatorluğun merkezi yönetimine asıl zarar veren içteki parçalanma daha uzak bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu insanların yarı tarihsel efsanelerinde,

Palenque ve Mitla antik kentleri ile özdeşleştirilen, zaman zaman “Büyük Yılanın Krallığı” ya da “Xibalba İmparatorluğu” diye anılan büyük bir krallığın izlerini görür gibi oluyoruz. Bu tespitler dikkatle değerlendirilmelidir ama şüphesiz kazı çalışmaları er ya da geç teorisyenlerin, kuşkusuzca kabul edeceği sonuçlara varmalarına yardım edecektir.

Maya uygarlığı ile etki alanı oldukça net şekilde belirlenmiştir ve Yucatán Yarımadası'nı, Chiapas'ı, kuzeydeki Tehuantepec Kıstağı'nı ve San Salvador Cumhuriyeti'nin günümüzdeki sınırlarına kadar bütün Guatemala'yı kapsamaktadır. Bununla birlikte Maya uygarlığının asıl beşiği, Usumacinta Nehri'nin etrafından geçtiği Chiapas kıyıları ve kolları arasında kalan vadilerde aranmalıdır. Maya sanatı ve mimarisi başka yerde görülmeyen bir ihtişama erişmiş ve Maya yazma sisteminin en maharetli örneklerine yine bu bölgede rastlanmıştır. Maya ırkının yaşadığı birkaç bölgenin sanat ve endüstrileri birçok yüzeysel farklılık sergilemelerine rağmen bunlar Maya ırkının yaşadığı çeşitli alanların hepsinin uygarlık üstündeki etkilerinin ortak bir noktadan kaynaklandığını ve eşit bir medeniyetten geçerek özlerini tek bir kültür merkezinden aldıklarından emin olmamızı sağlayacak kadar küçüktürler.

Maya Lehçeleri

Belki de Maya halkının çeşitli dallarını birbirinden ayırmanın en etkili yolu, onları kullandıkları dile göre gruplandırmaktır. Maya kökenli halk tarafından konuşulan çeşitli lehçeler, bazı önemli farklar gösterebilir de sözcük köklerindeki benzerlikleri ve yapısal özellikleri hepsinin ortak bir ana dilden kaynaklandığını kanıtlayacak güçtedir. Chiapas'ta Maya dilinin kendisi mevcut lehçeyken Guatemala'da yirmi dört lehçe kullanılır; bunların başlıcaları Quiche veya Kiche, Kakchiquel, Zutugil, Coxoh Chol ve Pipil'dir. Irkın en dikkat çekici mitleri ve efsanelerinin bunların arasında çok saygın bir yerinin bulunması ve onları kullanan erkeklerin Maya tarihinin en önemli aktörleri olması, bu lehçelerin ve onları konuşan halkın dikkatimizi çekmesi için yeterlidir.

Mayalar Nereden Gelmiştir?

Eski Mısır'dan aşağı kalmayacak derecede bir uygarlık kurmuş olan ve neredeyse eski Asur medeniyetinin ihtişamıyla rekabet edecek güçteki bu halk nereden gelmiştir? Bu soruya net bir cevap veremeyiz. Bölgeye girişlerinin esrarı, şimdi devasa anıtlarının kalıntılarının gömüldüğü ve tapınaklarının muazzam bir karanlığa boğulduğu eski ormanların gizemi kadar derindir. Araştırmacılar Mısır'dan Fenike'ye,

Çin'den Burma'ya nesillerdir bu ırkın kökeninin izlerini sürmeye çalışmıştır. Mayaların sanat eserleriyle Asyalı ve Afrikalıların sanat eserleri arasında benzerlikler gören yazarlar, Maya yakınlıklarını derinlemesine incelemiş ve buldukları yüzeysel benzerlikler yüzünden ağır şekilde yanılgıya düşmüşlerdir.

Maya Uygarlığı

Uygarlığın, Nahua halkları tarafından yeni kazanılmış bir şey olduğunun ancak Mayalar için öyle olmadığıнын altını tekrar çizmek gerekir. Mayalar, kuşaklar boyu kullanım izlerini taşıyan kurumlara sahip olan daha yaşlı bir ırktı, Nahuaların ise yasa ve düzeni onlardan çok yeni miras aldığı çok açıktı. Eski Asurlular İsrail'in ulusal varlığına girme konusunda İsrail için ne ifade ediyorsa Mayalar da Nahualar için öyleydiler. Her şeyden önce aralarında etnik ve kültürel ilişkiler açısından bir bağ bulunduğunu reddetmek imkânsızdır. İki halkın kurumları, mimarisi, alışkanlıkları aralarında çok sayıda kan bağı ve kültürel ilişkinin var olduğunu gösterecek kadar genel bir benzerlik taşıyordu. Ancak bu konuda ısrarcı olmanın yararı yoktur. Bu ilişkilerin ve benzerliklerin Maya uygarlığının sadece Meksikalılar üzerindeki etkisinden ya da hem Meksika hem de Maya halkının bizim bilmediğimiz daha eski

bir kültürden etkilenmelerinden kaynaklandığı ve bunun kanıtlarının da Yucatán kumları ve Guatemala ormanları altında gömülü olma olasılığı yüksek olabilir.

Zapotekler

Maya'nın Nahua üzerindeki etkisi olağanüstü yavaş bir süreçti. Onları birbirinden ayıran halkların Maya kültürünü Anahuac'a taşıyarak kendilerinden yararlandığı daha doğrusu onların güneydeki medeniyetin kuzeye ulaşmasında bir tür filtre oluşturdukları söylenebilir. Bunlar Zapotekler, Mistekler ve Kukikateklerdi. Tıpkı Yahudilerin Mısır ve Asur kültürlerini benimseyip yaymaları gibi onlar da her iki ırkın uygarlığında ve doğasında pay sahibiydiler. Bu halklar aslında Nahua ırkındandılar ama konuşmaları Maya sözlüğünden aldıkları çok sayıda örneğe dair bariz izler taşımaktadır. Zapotekler, nesiller boyunca Maya topraklarından Nahua topraklarına göçebelik yaparak dolaşmış, böylece her ikisinin geleneklerini, konuşmalarını ve mitolojilerini özümsemişlerdir.

Huasteca

Mayaların asla genişleme girişiminde bulunmadığını ve artan nüfus için yeni evler aramadıklarını düşünürsek yanılmış oluruz.

Bunu yaptıkları, Meksika'nın kuzey kıyısında, Panuco Nehri ağzına yerleşen, Mayaların merkezden uzaktaki kabilesi Huasteca tarafından kanıtlanmıştır.

Bu ilginç etnolojik adanın varlığı, Tolteklerle aralarındaki bağ hakkında pek çok tuhaf teorinin ortaya atılmasına neden olmuştur. Oysaki bu durum sadece Nahua yayılma döneminden önce Mayaların ülkeyi topraklarının kuzeyine doğru kolonileştirmeye teşebbüs ettiğini ancak onların bu yöndeki çabalarının, kendileriyle mücadele edecek güçte olmadıkları, vahşi Nahua akışıyla kesildiğini gösterir.

Maya Uygarlığının Türü

Maya uygarlığı, Nahua'dan farklı mıydı yoksa Anahuac'ta revaçta olanın daha geniş bir ifadesi miydi? Maya uygarlığı Orta Amerika kültürünün yetişkinlik ve belki de olgunluk dönemini simgelerken Nahuaların gençlik dönemini simgelediğini söyleyebiliriz. Aradaki fark ne çok önemli ne de çok belirgindir ancak iklimsel ve benzeri nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Anahuac'ın iklimi kuru ve ılımandır, Yucatán ve Guatemala ise tropikaldir. İki halkın, aynı kaynaktan beslense de bu önemli nedenden ötürü farklılaştığını ve sıcaklık ile yağış miktarındaki değişikliklerle şekillendiğini dinî kavramlarında bile görebiliriz.